

JOANNA KALAGA

Instytut Archeologii, Uniwersytet Warszawski
jk@pradzieje.pl

MARIA E. KRAJEWSKA, *KORESPONDENCJA ERAZMA MAJEWSKIEGO Z HIERONIMEM ŁOPACIŃSKIM, LUBLIN–WARSZAWA 2017, 335 ss.*

W maju 2017 roku odbyła się w Lublinie promocja książki opracowanej przez Marię Eleonorę Krajewską pt.: *Korespondencja Erazma Majewskiego z Hieronimem Łopacińskim*. Została ona wydana przez Bibliotekę Publiczną im. Hieronima Łopacińskiego w Lublinie i Państwowe Muzeum Archeologiczne w Warszawie. Liczy 335 stron i jest bogato ilustrowana kopiami rękopiśmiennych listów obu respondentów, ich zdjęciami, wnętrzami gabinetów naukowych i dawnego Lublina. Poszczególne ryciny nie są numerowane.

Maria Krajewska pracuje w Pracowni Dokumentacji Naukowej Państwowego Muzeum Archeologicznego w Warszawie. Jako dyplomowany archeolog i polonista zajmuje się bogatą archiwalną spuścizną naukową tej placówki. Ma na tym polu duży dorobek w postaci ponad 30 publikacji w polskich („Wiadomości Archeologiczne”, „Światowit”, „Rocznik Mazowiecki”, „Bibliotekarz Lubelski”) i litewskich („Lietuvos Archeologija”) wydawnictwach naukowych. Ostatnio, w projekcie *Ostbalticum*, opracowała *Inwentarz archeologiczny guberni kowieńskiej Michała Eustachego Brensztejna* (red. A. Bitner-Wróblewska, R. Banytè-Rowell, Warszawa 2016), badacza i intelektualisty litewskiego z końca XIX i początku XX wieku. Maria Krajewska jest główną monografistką postaci Erazma Majewskiego. Ostatnim jej dziełem w tym zakresie jest studium ukazujące tego badacza kultury polskiej w kontekście korespondencji z Hieronimem Łopacińskim.

Hieronim Łopaciński herbu Lubicz urodził się w 1860 roku w Ośnie Górnym na Kujawach. Umarł w Lublinie w 1906 roku i jest pochowany na cmentarzu przy ul. Lipowej. Był absolwentem Wydziału Filozoficznego Cesarskiego Uniwersytetu Warszawskiego. W 1883 roku ukończył studia na „oddziale klasycznym” tej uczelni. Od 1884 roku pracował w lubelskich szkołach jako nauczyciel języków starożytnych. Będąc samoukiem, prowadził badania archeologiczne, etnograficzne, językoznawcze, historyczne i z zakresu historii literatury. Popularyzował szeroko rozumianą wiedzę dotyczącą przede wszystkim przeszłości Lubelszczyzny. Stał się też znanym lubelskim bibliofilem. Jego zbiory dały załazek Bibliotece Publicznej w tym mieście, funkcjonującej do dnia dzisiejszego. Za całokształt działalności w 1901 roku Hieronim Łopaciński otrzymał członkostwo w Akademii

Umiejętności w Krakowie. Jego życiorys i aktywność naukowa były wielokrotnie omawiane w piśmiennictwie. Zwieńczeniem jest ukazanie wielu nowych aspektów bardzo czynnego życia tego intelektualisty w świetle nieznanej dotychczas korespondencji prowadzonej z Erazmem Majewskim.

Erazm Majewski urodził się w 1858 roku w Lublinie. Życie dorosłe spędził w Warszawie i tu został pochowany w 1922 roku na Powązkach (obecnie Starych). Wywodził się z rodziny przemysłowców. Był samoukiem w zakresie nauk biologicznych, archeologicznych, geologicznych, etnograficznych, ekonomicznych i socjologicznych. Zajmował się też powieściopisarstwem. Napisał wiele prac naukowych i popularnonaukowych. Stworzył pierwsze prywatne muzeum archeologiczne w Warszawie i założył periodyk naukowy „Światowit”, którego tytuł omawiał w listach z Hieronimem Łopacińskim (rozważane alternatywy to np. Świat Przedhistoryczny, Nowiny Przedhistoryczne z Polski, Przegląd Archeologiczny, Światowit, Prace Archeologiczne). Erazm Majewski należał do Państwowego Grona Konserwatorów Zabytków. Pełnił w nim funkcję pierwszego prezesa. Z własnych środków finansował badania naukowe, w tym archeologiczne, i publikacje naukowe. Stworzył podwaliny warszawskiej szkoły archeologicznej. Był autorytetem naukowym końca XIX i początku XX wieku. W 1919 roku

został pierwszym profesorem archeologii przedhistorycznej na Uniwersytecie Warszawskim.

Erazm Majewski i Hieronim Łopaciński należeli do grona polskich intelektualistów dużego formatu. Przywrócenie pamięci o ich patriotycznych postawach, wielkim zaangażowaniu w badanie szeroko rozumianej kultury polskiej i wieloaspektowej działalności w zakresie nauk humanistycznych, przyrodniczych, społecznych i ekonomicznych ma kolosalne znaczenie. *Korespondencja Erazma Majewskiego z Hieronimem Łopacińskim* jest dziełem wpisującym się w cykl publikacji poświęconych nietuzinkowym postaciom polskiej inteligencji z przełomu XIX i XX stulecia. Powrót do tej problematyki należy do odradzającej się w XXI wieku archeologii historycznej, w której poczesne miejsce zajmuje aktywność Marii Krajewskiej. Autorka należy do nielicznego grona badaczy zajmujących się materiałami archiwalnymi w środowisku warszawskim. Poza nią, odnośnie postaci Erazma Majewskiego, wymienić można jeszcze Stefana K. Kozłowskiego i Jacka Lecha.

Omawiana książka w pełni spełnia wymogi opracowania naukowego i jednocześnie popularno-naukowego. Składa się ona z dwóch części logicznie ze sobą połączonych. Pierwszą z nich stanowią materiały źródłowe (około sto listów), a drugą kilkaset przypisów i komentarzy odznaczających się starannym opracowaniem merytorycznym i metodycznym. Są one rzeczowe, wyczerpujące i oparte na starszej (przełom XIX i XX w.), niekiedy trudno dostępnej, i najnowszej (XXI stulecie) literaturze przedmiotu. Powyższy podział pozwala śledzić treść samych listów, realia czasów, w których żyli i działali bohaterowie monografii, ich rozliczne zainteresowania i kontakty z ówczesnym, żywołowo rozwijającym się środowiskiem intelektualistów polskich.

Na szczególnie wysoką ocenę zasługuje wysiłek Autorki, który włożyła w odczytanie rękopisów listów Erazma Majewskiego i Hieronima Łopacińskiego oraz wierne oddanie ich treści w zapisie udostępnionym Czytelnikowi.

Podjęcie zaprezentowanej w książce tematyki jest jak najbardziej uzasadnione wobec niewielkiej jeszcze liczby nowoczesnych opracowań materiałów epistolarnych dotyczących archeologii i nauk pokrewnych, a także wybitnych przedstawicieli społeczeństwa polskiego. Dzieło Marii Krajewskiej wypełnia znakomicie lukę w tym względzie

i wpisuje się we współczesne naukowe potrzeby badawcze oraz zainteresowania miłośników kultury polskiej.

Celem głównym opracowania jest wprowadzenie do obiegu naukowego nieznanych dotychczas, bezcennych źródeł w postaci listów Erazma Majewskiego i Hieronima Łopacińskiego. Zaś celem podrzędnym jest zwrócenie uwagi na język i etykietę epistolarną obu intelektualistów wynikającą z różnicy wieku, statusu i pozycji społecznej oraz doświadczenia naukowego.

Układ książki odpowiada dziełu naukowemu. Otwierają ją zagadnienia wstępne. Są dostosowane do potrzeb tego typu opracowań i dobrze wprowadzają w meritum sprawy. Charakterystyka bazy źródłowej jest wyczerpująca, a zakres tematyczny pracy zwięźle omówiony. Zamieszczony spis listów w układzie chronologicznym ułatwia ich wyszukiwanie. Pozwala też śledzić w czasie rozwój tematyki podejmowanej przez respondentów.

Trzon książki stanowią poszczególne listy. Poza ich zawartością formalną zwracają uwagę nie tylko wzmiankowane już przypisy i komentarze, ale też dodatkowe informacje znajdujące się na marginesach stron, będące rodzajem metryczek. Odnoszą się one do danych o miejscu przechowywania listów (biblioteka, sygnatura rękopisu), formacie papieru, stanie jego zachowania, czytelności tekstu, wyglądzie kopert, widokówek, znaczków pocztowych i ich cenie. Wszystko to wzbogaca wiedzę o normach korespondencji prywatnej prowadzonej przed ponad 100 laty w gronie ówczesnych elit społecznych. Całość dzieła zamyka dobrze dobrana bibliografia, spis i opis ilustracji według numerów stron (forma oryginalna, ale niepraktykowana w wydawnictwach naukowych) oraz indeks osób.

Ilustracje i strona graficzna książki są starannie i estetycznie przygotowane. Poszczególne listy pokazane są z zachowaniem kolorytu papieru i atramentu. Są wyodrębnione z tekstu, co pozwala na bezpośrednie zapoznanie się z nimi i ich ocenę.

Przypisy i komentarze napisane są nienaganną polszczyzną. Czyta się je z przyjemnością i zainteresowaniem. Dzieło Marii Krajewskiej ma charakter badawczy i jest dojrzałe. Jego kompozycja jest godna naśladowania przez innych badaczy zajmujących się podobną problematyką. Całość zasługuje na wysoką ocenę.

Bibliografia:

- Bieleń Z. (ed.) 2006 *Hieronim Łopaciński. Epoka, ludzie, region, Materiały z konferencji naukowej, Lublin 19–20 września 2006 r.*, Lublin.
- Bitner-Wróblewska A., Banytë-Rowell R. (eds) 2016 *Inwentarz archeologiczny guberni kowieńskiej Michała Eustachego Brensztejna / Archäologisches Inventar des Gouvernements Kowno von Michał Eustachy Brensztejn / Archeologinis Kauno gubernijos inventorius, parengtas Mykolo Eustachijaus Brenšteino*, Aestorium Hereditas III, Warszawa.

- Kozłowski S. 1993 Korespondencja dotycząca początków dydaktyki archeologicznej na Uniwersytecie Warszawskim, (in:) S.K. Kozłowski, J. Kolendo (eds), *Dzieje archeologii na Uniwersytecie Warszawskim*, Warszawa, 93, 95–98, 100–104.
- Krajewska M. 2006 Erazm Majewski – autor pierwszych powieści fantastycznonaukowych, *Z Otchłani Wieków* 6(2/3), 143–145.
- Krajewska M. 2008 Spuścizna Erazma Majewskiego w Pracowni Dokumentacji Naukowej Państwowego Muzeum Archeologicznego w Warszawie. W 150. rocznicę urodzin E. Majewskiego (1858–1922), *Wiadomości Archeologiczne* 60, 10–21.
- Krajewska M. 2010 Erazm Majewski (1958–1911), *Mazowsze. Studia regionalne* V, 219–228.
- Krajewska M. 2011 Erazm Majewski i archeologia w Towarzystwie Opieki nad Zabytki Przeszłości, *Światowit* XVIII (XLIX) Fasc. B, 1–25.
- Krajewska M. 2012 Archeologiczne Muzeum Erazma Majewskiego w Warszawie, *Światowit* IX (L) Fasc. B, 19–49.
- Krajewska M. 2014 Korespondencja księdza Antoniego Chotyńskiego z Erazmem Majewskim w Zbiorach Państwowego Muzeum Archeologicznego w Warszawie, *Bibliotekarz Lubelski* 57, 147–164.
- Krajewska M. 2015/2016 Korespondencja Henryka Wojciecha Jakuba Wiercińskiego z Erazmem Majewskim, *Bibliotekarz Lubelski* 58/59, 25–71.
- Lech J. 1996 Erazm Majewski jako archeolog i tradycja polskich badań epoki kamienia, (in:) S.K. Kozłowski, J. Lech (eds), *Erazm Majewski i warszawska szkoła prehistoryczna na początku XX wieku*, Warszawa, 45–77.